Santa Cristina d'Aro. Personatges històrics

Vint-i-quatre perfils biogràfics (segles V a XX)

Santa Cristina d'Aro. Personatges històrics

Vint-i-quatre perfils biogràfics (segles V a XX)

Edició
Ajuntament de Santa Cristina d'Aro
Arxiu Municipal

Col·lecció
Temes Cristinencs, núm. 3

Idea de la col·lecció i coordinació
Jordi Gaitx Moltó

Autor dels textos
Jordi Gaitx Moltó

Autor dels dibuixos
Néstor Sanchiz Guerrero

Grafisme i maquetació
Dosis, Projectes Gràfics

Impressió
Impremta Aubert

Agraïments
Francesc Aicart, Marc Auladell, Pere Barreda, Jordi Bautista, Gerard Bussot, Marc Camps, Josep Colomer, Xavier Cortadellas, Elena Esteva, Francesc Esteva, Joan Ferrer, Albert Fontanet, Laura Francès, Glòria Jara, Àngel Jiménez, Salomó Marquès, David Pagès, Susanna Parals, Maria Perpinyà, Agustí Roldós, Tomàs Rosés, Néstor Sanchiz, Pitu Solà, Amèlia Trueta, Júlia Vendrell, Joan Vicente, Pep Vila, Dolors Villegas, Núria Viñas, Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, Arxiu Històric de Girona, Arxiu Diocesà de Girona, Capítol de la Catedral de Girona, Fundació Mercè Rodoreda de l'IEC, Biblioteca de Catalunya.

Dipòsit legal Gi 2006-2014

Qualsevol part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny i les fotografies, pot ser reproduïda, emmagatzemada i/o transmesa sempre i quan se'n citi la procedència.

Sumari

Presentació 4
Josep Llensa i Rocosa. Alcalde de Santa Cristina d'Aro
Jordi Oriol i Radresa. Primer tinent d'alcalde

Introducció 5
Jordi Gaitx Moltó. Tècnic de l'Arxiu Municipal

01. **Els senyors de Malvet (s. V-VI), uns *domini* llargament venerats** 6
02. **Gausfred Vidal i Quíxol (970-1050), fundadors del castell de Benedormiens** 7
03. **Guillem de Montgrí (1200-1273), el poderós senyor del castell de Solius** 8
04. **Arnau Llamuini i Pere Aret (s. XIV), primers representants de la Vall d'Aro** 9
05. **Joan Miquel Safont i Narcís Goxat (s. XV), dos remences al castell de Solius** 10
06. **Pere Tapioles (s. XVI), primer jurat en cap –conegut– de la Vall d'Aro** 11
07. **Joan Pujades (1570-1645), escultor del retaule de l'església de Santa Cristina** 12
08. **Josep Saguer (s. XVII-XVIII), primer batlle de la Vall d'Aro** 13
09. **Baldiri Reixac (1703-1781), capellà autor d'un modern manual de pedagogia** 14
10. **Joan, Josep i Salvi Morató (s. XVIII), mestres de cases i escultors de Solius** 15
11. **Joan Romeu (1746-1808), copiador d'un manual de sastreria català** 16
12. **Josep Sala (1815-1885), primer alcalde del municipi de Santa Cristina d'Aro** 17
13. **Pere Geronès (1865-1935), mecenes de l'escola de nens** 18
14. **Teresa Pedrerol (1880-1955), pionera de la renovació a l'escola de nenes** 19
15. **Xavier Monsalvatje (1881-1921), autor de les *Proses del viure a Solius*** 20
16. **Josep Suñer (1907-1958), primer alcalde plenament democràtic** 21
17. **Marià Vendrell (1897-1939), un pagès sindicalista afusellat pel franquisme** 22
18. **Martí Casals (1903-1983), un metge "rural" que es va lliurar als pacients** 23
19. **Gumersind Vilagran (1913-2004), el mossèn que va recuperar Romanyà** 24
20. **Lluís Esteva (1906-1994), investigador del patrimoni històric cristinenc** 25
21. **Jaume Provensal (1916-2001), reputat il·lustrador de novel·la popular** 26
22. **Josep Trueta (1897-1977), una eminència mèdica al servei dels cristinencs** 27
23. **Mercè Rodoreda (1908-1983), l'escriptora que féu de Romanyà un lloc literari** 28
24. **Jordi Verrié (1923-2001), descobridor d'un volum inèdit de Baldiri Reixac** 29

Bibliografia i fonts principals 30
Situació geogràfica 31

Presentació

Després del quadern que vam dedicar a la història de Santa Cristina d'Aro, centrem aquesta nova publicació en els personatges històrics relacionats amb el nostre municipi. És, doncs, en certa manera, la continuació de l'anterior i, a la vegada, el tercer número de la Col·lecció de Temes Cristinencs.

En aquesta ocasió, hem cregut que calia fer una menció específica a aquells personatges que han destacat per un motiu o altre, o que han marcat l'esdevenidor de Santa Cristina i de l'antiga Vall d'Aro. Són vint-i-quatre biografies breus, de persones que van fer aportacions molt diverses al municipi, algunes segurament més positives que d'altres però totes elles rellevants. En qualsevol cas, la valoració la deixem a criteri del lector. Desitjo que fruïu de la lectura.

Josep Llensa i Rocosa
Alcalde de Santa Cristina d'Aro

Al llarg de la nostra història i entre la ciutadania del nostre municipi sempre hi ha hagut personatges destacats. En alguns casos potser les seves proeses no han transcendit més enllà del nostre terme, però han marcat un abans i un després en el sentir de tots els cristinencs i cristinenques. La seva història ha format part del nostre dia a dia.

És per això que hem volgut relatar la seva actuació a les noves generacions perquè no es perdi i quedi fixada en la història del nostre poble. En aquest quadern, doncs, volem realçar aquelles persones que van ser capaces de traspassar els límits del seu temps. Ara la seva ànima reposa en aquest nou reportatge dedicat al nostre passat col·lectiu.

Jordi Oriol i Radresa
Primer tinent d'alcalde

Introducció

Tenim el plaer d'oferir-vos un nou quadern dels *Temes Cristinencs*. Amb ell, desembarquen entre nosaltres vint-i-quatre perfils biogràfics que van del segle V al XX. Som conscients de que la selecció haurà estat subjectiva. D'entrada, cal dir que no hem distingit entre persones nascudes a Santa Cristina, sobrevingudes o que hi hagin dedicat només una part de la seva vida, però sí que hem volgut ressenyar personatges que hagin deixat una petja tangible. Alhora, hem pretès deixar constància de diferents èpoques, formes de vida i dedicacions, per la qual cosa són 1500 anys els que separen el primer de l'últim biografiat. En canvi, ens ha estat impossible fer cap mena de repartiment paritari entre sexes ni classes socials perquè, com és sabut, la presència pública sovint va estar reservada al gènere masculí –preferentment adinerat.

A banda, cal dir que no es tracta de personatges necessàriament "bons", perquè l'objectiu no ha estat retre cap homenatge ni entrar en valoracions de caràcter moral, sinó poder discernir les actuacions d'aquests biografiats, per què les van dur a terme i quines conseqüències van tenir.

Les biografies que presentem han estat elaborades a partir de diferents referències bibliogràfiques, però també hi ha aspectes que només hem pogut resoldre acudint a testimonis orals o a documents primaris d'arxiu –del nostre o d'altres. També hem cercat fotografies inèdites i antics llibres oblidats, uns materials que crèiem perduts i ara han ingressat a l'Arxiu.

El projecte dels personatges històrics, doncs, ha estat un estímul –per a l'Arxiu– per detectar buits documentals i completar-los, encarregar algunes bones fotografies, dotze dibuixos a l'artista Néstor i fer una millor descripció dels nostres fons o digitalitzar documents singulars. Una petita mostra de tot plegat és el quadern que us presentem.

Jordi Gaitx Moltó
Tècnic de l'Arxiu Municipal

Els senyors de Malvet (s. V-VI), uns *domini* llargament venerats

01

Dels primers senyors de Malvet en sabem poques coses, a causa de la migradesa de fonts de l'època en què van viure. Tanmateix, podríem dir que haurien estat una parella important, els propietaris d'una finca agrícola –una vil·la o *fundus*– situada a l'actual sector de Serrasol.

Aquests senyors o *domini* de Malvet van viure en plena tardoantiguitat visigòtica, una època considerablement rica a la vall d'Aro malgrat la inseguretat creixent i els atacs de pirates a la costa.

En morir, foren enterrats –amb uns anys de diferència– en sepultures de teules planes formant doble vessant. Les tombes es col·locaren en uns terrenys de la seva propietat on ja hi havia un edifici enrunat, les pedres del qual foren reaprofitades. Aquest era un lloc que feia segles que tenia activitat humana.

Després es construí, per indicació dels seus descendents, un edifici funerari o mausoleu que cobria les tombes. Aquell primer mausoleu es componia d'una cel·la on se situaven les tombes i una cambra anterior que hi donava accés, amb l'objectiu de focalitzar l'atenció del visitant cap a la *cella memoriae*.

Aquestes tombes inicials van acabar esdevenint llocs de culte i en van atreure d'altres, de manera que, al seu redós, es formà un cementiri per als habitants del lloc. El temple s'aniria modificant amb els anys, però les tombes sempre foren preservades, cosa que indicaria la veneració cap a aquells difunts, unes persones considerades model de vida, en un context de cristianisme creixent.

Això va afavorir que aquest fos el lloc escollit per edificar-hi, el segle VIII, –modificant el mausoleu anterior– la primera església parroquial del nostre municipi. Les tombes foren conservades sempre en el presbiteri d'aquesta fins que, per causes desconegudes, aquest temple s'abandonà la segona meitat del segle X. Així doncs, mig segle després de la construcció de les tombes, la memòria sobre els senyors de Malvet s'havia perdut del tot.

1

2

1. El matrimoni que senyorejava Malvet, interpretat i dibuixat per Néstor Sanchiz [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07040].

2. Descobriment d'una de les dues sepultures de teules, durant les excavacions de 1962 [Fons i autor: Lluís Esteva Cruañas, Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols].

02 Gausfred Vidal i la seva esposa Quíxol (aprox. 970-1050), fundadors del castell de Benedormiens

3. El castell de Benedormiens –aquí en una postal dels anys seixanta del segle XX– fou alçat la primera meitat del segle XI per ordre de Gausfred Vidal i Quíxol, juntament amb el bisbe de Girona [Arxiu personal de Pere Barreda].

4. Gausfred Vidal i la seva esposa Quíxol, interpretats i dibuixats per Néstor Sanchiz [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07041].

3

4

Gausfred Vidal i la seva esposa Quíxol eren, a finals del segle X, uns dels nobles laics més importants d'aquestes terres. Eren els senyors del castell i la vila de Pals. La primera meitat del segle XI, van costejar un nou castell a la Vall d'Aro, dit de Benedormiens, juntament amb el bisbe de Girona. El van situar en un turó alçat de la plana, a la falda de les Gavarres i no gaire lluny del mar.

El baluard havia de permetre defensar la Vall d'Aro de possibles atacs de pirates. El seu interès radicava a protegir les propietats i els camperols que hi tenien –en coneixem a Santa Cristina i, probablement, a Solius, on exercien el dret de pasturatge. El castell hauria estat el primer dels de la vall, atès que el de Solius s'hauria construït entre els segles XI i XII.

Un temps després –l'any 1041–, reunits a l'església de Santa Cristina els propietaris del castell de Benedormiens, en presència dels comtes de Barcelona, acordaren cedir la custòdia d'aquesta fortalesa al monestir de Sant Feliu de Guíxols perquè l'abat i els monjos poguessin ocupar-se directament de la defensa del litoral. Sembla que Gausfred Vidal s'havia distingit sempre per la seva religiositat i també per la confiança que tenia en el monestir guixolenc.

El matrimoni Vidal devia morir no gaires anys després. De tota manera, el monestir de Sant Feliu va retornar el castell al llinatge d'origen: el 1053 –només dotze anys després de l'acord de custòdia– el traspassà al fill de Gausfred i Quíxol, Bernat Gausfred, també senyor de Pals. A la mort de Gausfred, els seus descendents i el monestir es van disputar la tinença del castell durant anys –un d'ells, fins i tot, va ser excomunicat pel Papa i, penedit, se n'anà a lluitar a les croades.

Mentrestant, el castell de Benedormiens havia anat congregant un nucli de població al seu voltant i es dotà d'una capella, que el 1078 es consagrà com a església de Santa Maria, dependent de la de Santa Cristina. Tot plegat seria l'origen del nucli de Castell d'Aro.

Guillem de Montgrí (aprox. 1200-1273), el poderós senyor del castell de Solius

03

Guillem de Montgrí fou el primer sagristà major de la catedral de Girona propietari del castell de la Roca de Solius. Això inaugurà una llarga tradició: els sagristans que el van succeir continuaren senyorejant aquest domini fins al segle XIX. El càrrec de sagristà major era el tercer en importància en la jerarquia de la diòcesi, per sota del bisbe i l'ardiaca major, i anava associat a propietats i rendes com les de Solius.

Guillem de Montgrí es va saber moure amb comoditat en una època feudal de relacions de vassallatge entre senyors. De fet, provenia de la família noble dels Santa Eugènia, senyors de Torroella de Montgrí, per la qual cosa disposava d'un patrimoni generós. Amb el temps exercí –a banda d'eclesiàstic– de jurisconsult, diplomàtic o militar, i es relacionà amb les persones més influents del seu temps, inclòs el rei Jaume I, a qui ajudà a preparar la conquesta de Mallorca (1228-1232). Aquests mateixos anys també esdevingué un dels membres fundadors de l'obra caritativa de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona.

Durant aquest període va obtenir la propietat del castell de la Roca de Solius (1231), de mans del bisbe de Girona. El fet de posseir el castell de la Roca –una petita fortalesa del segle XI o XII– li donà dret a exercir la senyoria feudal per sobre de la pagesia del terme de Solius, és a dir, a obtenir-ne rendes agrícoles, pagaments, dies de treball i ajut militar. Això el va enfrontar amb un altre poder feudal de la Vall d'Aro, el monestir de Sant Feliu de Guíxols, que s'atribuïa els mateixos drets sobre els homes de Solius.

Després de l'obtenció del castell, Guillem de Montgrí encara va participar en la conquesta d'Eivissa i Formentera (1234-1236). En aquells moments havia estat nomenat arquebisbe de Tarragona, càrrec que ocupà poc temps. Ben aviat tornà a la sagristia major de la Seu de Girona. Al final de la seva vida manà esculpir la seva pròpia tomba, visible encara a la catedral.

5

6

5. Guillem de Montgrí, interpretat i dibuixat per Néstor Sanchiz [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07042].

6. Sepulcre de Guillem de Montgrí a la catedral de Girona, actualment encara visible [Capítol Catedral de Girona – Tots els drets reservats].

04 Arnau Llamuini i Pere Aret (s. XIV), primers representants públics de la Vall d'Aro

Pere Aret i Arnau Llamuini, l'any 1374, apareixen esmentats com a mandataris de la universitat –l'organisme local representatiu del cos de veïns– de les parròquies de Santa Cristina d'Aro, Santa Agnès de Solius, Sant Martí de Romanyà, Santa Maria de Bell-lloc i Santa Maria de Fenals –fins l'any 1605 Santa Maria del Castell d'Aro no va ser considerada una parròquia. Llavors, la universitat de la vall d'Aro depenia de la de Sant Feliu –coneguda des de 1277. De fet, no va tenir un jurat en cap fins a 1584; ni batlle propi fins a 1715.

Vint anys abans, però, succeí un fet de gran relleu: el 1354, la universitat de Sant Feliu, que englobava la població de la vall d'Aro, s'uní a la de Girona –vila reial– i, així, s'alliberà de la justícia feudal de l'abat del monestir guixolenc. Tanmateix, com que el rei Pere III el Cerimoniós necessitava diners per a la guerra amb Castella, el 1364 es va vendre la jurisdicció de la part de la Vall d'Aro –no de Sant Feliu– al monestir, de manera que els aronencs tornaven a estar sota la justícia de l'abat. Això no els degué agradar massa, ja que el 1364, la Vall, formada llavors per mig miler d'habitants, aconseguí reunir els 20.000 sous que valia recuperar la justícia reial i els va lliurar al monarca, el qual, el dissabte 15 d'abril de 1374, decretà que la Vall d'Aro quedava unida a Sant Feliu i, per tant, retornava a la jurisdicció reial.

El dijous següent, dia 20 del mateix mes, es confirmà aquesta unió en un acte celebrat a la capella guixolenca de Sant Nicolau. Alhora, es van establir els acords de relació entre les dues universitats. Aquest acte s'enregistrà en un privilegi reial d'"unió i concòrdia", i és en aquest document on s'esmenta per primer cop Pere Aret i Arnau Llamuini, els quals exercien de "síndics, actors i procuradors" de l'esmentada universitat. Un altre aronenc, Arnau Saguer, signà el document per part dels habitants d'Aro.

L'acte d'unió i concòrdia encetà un període nou, en què la justícia era aplicada pel rei. Amb tot, els diferents senyors feudals que actuaven a la Vall conservaven, encara, certs drets, sobretot fiscals. De Llamuini i d'Aret, no en sabem res més, tot i que amb seguretat eren d'extracció social alta. Tampoc coneixem si representaren gaire temps més la universitat, malgrat que l'ostentació d'aquests càrrecs solia ser breu –un any o poc més.

7. El pacte entre els representants de les universitats de la Vall d'Aro i Sant Feliu, interpretat i dibuixat per Néstor Sanchiz [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07043].

8. El privilegi reial d'unió i concòrdia de 1374 és inclòs al Llibre Vermell, conservat a l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols [Autor: Xevi F. Güell. Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07052].

7

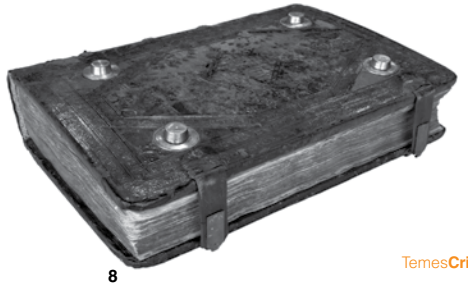

8

Joan Miquel Safont i Narcís Goxat (s. XV), dos cabdills remences al castell de Solius

05

Joan Miquel Safont i Narcís Goxat foren dos líders pagesos que es van apoderar del castell de Solius en el marc de les guerres remences, durant les quals els pagesos catalans es revoltaren contra les servituds feudals a què estaven sotmesos.

El 1448, el rei havia permès que se celebressin reunions de pagesos per designar uns representants i negociar amb els senyors –els remences de la Vall d'Aro es van reunir, per exemple, al cementiri de l'església de Santa Cristina. Amb tot, el conflicte no va quedar resolt i es continuaren aplicant els drets dels senyors, dits "mals usos", com el de la remença –el dret a percebre un pagament si el pagès volia marxar del mas en el qual treballava. Tot plegat va desembocar en un primer aixecament pagès (1462-1472).

Fou durant la segona guerra remença (1481-1486) que Joan Miquel Safont, de Cassà de la Selva, i un grup de pagesos revoltats, assaltaren el castell de Solius, símbol del poder senyorial de la catedral de Girona en aquest lloc. El representant del rei Ferran II, López de Mendoza, el 8 de novembre de 1485 va pactar amb els remences gironins la devolució dels castells als senyors, però el de Solius o bé no es va tornar o bé fou ocupat de nou, perquè es va haver d'insistir en la seva devolució, el dia 22.

Pocs dies després –el 30– el castell continuava en mans dels remences: un grup de cent pagesos ara comandats per Narcís Goxat, de Llambilles. El seu pare, també dit Narcís, era un altre dels cabdills de la revolta.

La sentència de Guadalupe (1486) posà fi al conflicte: alliberava la pagesia dels mals usos, però també imposava sentències de mort a alguns caps remences –entre ells, Safont i Goxat. Les penes foren commutades el 1488, però Goxat no va deixar les armes ni tampoc va poder ser detingut. En un dels seus actes va capturar l'eclesiàstic secretari de la catedral de Girona, Andreu Alfonsello, enemic declarat dels remences, a qui va tallar un dit.

Els pagesos de remença havien estat els primers a enfrontar-se als seus senyors i obtenir un mínim reconeixement a les seves demandes.

9. Vista del castell de la Roca de Solius i la vall d'Aro fins a l'actual badia de Platja d'Aro [Publicada a: Oliva Prat, Miquel. "El castillo de Benedormiens y su zona de influència", dins *Revista de Gerona,* 58, 1972, p. 20].

10. Cabdills remences vora el castell de Solius, interpretats i dibuixats per Néstor Sanchiz [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07044].

9

10

06 Pere Tapioles (s. XVI), primer jurat en cap –conegut– de la Vall d'Aro

11

12

Pere Tapioles fou un dels personatges més influents de la seva època a la vall d'Aro. Va ser jurat en cap de la universitat de les valls i parròquies d'Aro, l'òrgan representatiu i públic precedent dels posteriors ajuntaments i, de fet, fou el primer jurat en cap que coneixem a través de la documentació notarial conservada.

Com que en aquesta època la universitat de la Vall d'Aro no tenia batlle propi, sinó que depenia del de Sant Feliu, Pere Tapioles era el segon dels càrrecs municipals, però, a la pràctica, era el màxim dirigent de la Vall. Tapioles figura com a jurat en cap el 1584. Cada any ho era una persona diferent, per tant, el seguiren els Creixell, Roquer, Teixidor, Geli, Riembau, Reixac, Dalmau, Pla, Cama, etc. Aquests foren els primers entre altres jurats, consellers i oïdors –catorze en total– del consell de la universitat, el qual tenia funcions de govern, recaptatòries, judicials i consultives. Aquest consell en ple es reunia a l'església de Santa Cristina.

La universitat de la Vall d'Aro tenia més de dos-cents anys quan Tapioles estrenà el càrrec –i la Vall d'Aro com a unitat jurídica havia estat esmentada, ja, el segle X. A més, durant el segle XV, la Vall d'Aro havia demanat tenir batlle propi. Per tant, el 1584, Tapioles havia estat escollit per dirigir els assumptes locals d'una comunitat antiga i amb voluntat d'autogovern. El caràcter reivindicatiu d'aquesta col·lectivitat es posà de manifest, per exemple, quan la universitat, el 1586, es mostrà en desacord amb els límits de terme fixats pel monestir de Sant Feliu.

Pere Tapioles, molt probablement, estava vinculat als Tapioles del mas del mateix nom, de Solius, una de les cases més antigues i poderoses del lloc, ja que tenia en el seu poder la batllia de sac, és a dir, el càrrec que solia recaure en un dels pagesos benestants del lloc i que permetia recaptar els impostos entre els altres pagesos per compte d'un senyor feudal –en aquest cas, la Catedral. Tot i que la batllia de sac, en determinats moments, havia deixat de pertànyer a la família, se sap que el 1595 sí que en formava part, ja que requeia en Miquel Tapioles. Per tant, en Pere va formar part tant d'aquest empori econòmic com d'aquella esfera política local, la qual cosa solia anar de bracet.

11. Pere Tapioles, interpretat i dibuixat per Néstor Sanchiz [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07045]

12. Dibuix del mas Tapioles (1938) [Autor: Maria Vicens Malagrida. Cessió de Josep Maria Vicens Batet. Col·lecció de documents audiovisuals i gràfics solts de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 32_01326].

Joan Pujades (aprox. 1570-1645), escultor del retaule de l'església de Santa Cristina d'Aro

07

Joan Pujades, natural de Riudellots de la Selva, era un fuster que s'havia especialitzat a fer l'obra de fusteria per a retaules d'esglésies i, de fet, fou l'autor de retaules de diverses parròquies de les comarques gironines, entre elles, la de Santa Cristina d'Aro.

Aquesta parròquia era la més important de les sis que componien el terme, la més central i, també, allà on es reunia el consell de la universitat de la Vall d'Aro.

L'any 1586, els habitants de la parròquia de Santa Cristina van contractar Joan Pujades per fer l'estructura i les figures del retaule. Pujades era, en realitat, més un escultor o entallador que un fuster. Era, alhora, fill de Bernat Pujades, també escultor de retaules i autor del de la seva parròquia, Riudellots (1562) o d'un altre a Palamós (1579).

Pujades –el fill–, segons el contracte que firmà, havia de fer un retaule amb un peu de pedra de Girona, dos portals, pilastres i capitells, semblant al retaule de Riudarenes, però amb un sagrari de fusta i no pas de pedra. Al centre de l'obra hi hauria d'haver una fornícula i una figura de santa Cristina. Tot plegat hauria de ser portat a Santa Cristina d'Aro i instal·lat per l'escultor, per la qual cosa se li pagarien 250 lliures.

Pujades complí amb l'encàrrec i va lliurar un treball de clara inspiració renaixentista. A la vegada, aquest retaule es va completar –anys després– amb el treball de pintura d'estil manierista fet per Joan Sanxes Galindo, el qual pintaria retaules de Pujades en altres ocasions.

De fet, Pujades i Sanxes van coincidir en altres retaules del Gironès i la Garrotxa. No en va, Pujades s'havia traslladat a viure a Girona el 1610. Cap al final d'aquests anys, Joan Pujades facturà algun dels retaules juntament amb el seu fill Josep. Continuava, doncs, la nissaga d'escultors.

13

13. Joan Pujades, interpretat i dibuixat per Néstor Sanchiz [Fons de 'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07046]

14. Retaule de l'altar major de l'església de Santa Cristina d'Aro, obra de Joan Pujades i del pintor Joan Sanxes Galindo [Autor: Soler i Batlle. Publicada a: Esteva i Cruañas, Lluís; Bautista i Parra, Jordi. "El retaule renaixentista de Santa Cristina d'Aro", dins *Estudis del Baix Empordà*, 12, 1993, p. 156].

14

08 Josep Saguer (s. XVII-XVIII), primer batlle de la Vall d'Aro

Josep Saguer fou el primer batlle de la universitat de la Vall d'Aro, després que en repetides ocasions aquest organisme s'hagués manifestat a favor de tenir-ne un de propi i deixar de dependre del de Sant Feliu de Guíxols.

Saguer ocupà el càrrec, recentment creat, pels volts de la Guerra de Successió. Un cop acabat el conflicte, i amb el triomf de la monarquia borbònica, els canvis econòmics, socials i polítics es farien evidents, també en l'àmbit local. Ja el 1715, a la universitat de la vall d'Aro es nomenaren uns càrrecs provisionals. Els jurats d'abans ara es van passar a dir regidors. Cadascuna de les sis parròquies de la Vall n'aportava un, excepte la del castell d'Aro, que en tenia dos, per ser la més poblada.

Durant la guerra, les noves autoritats van designar batlle. Era la primera vegada que això succeïa a la Vall, en consonància amb les reivindicacions locals. Tanmateix, això es podria haver vist afavorit pel fet que una major designació de batlles repercutia en un millor control del territori per part del monarca.

El cas és que el juliol de 1715 ja ens trobem a Josep Saguer esmentat com a batlle a les actes del llibre de negocis comuns de la universitat, quan fins al mes de juny havia estat Vicenç Cama, batlle comú per Sant Feliu i la Vall d'Aro. En canvi, sembla que fins a 1718 no va rebre el nomenament per decret. Entre un any i l'altre es van anar aprovant normes que regularien les antigues universitats –ara dites ajuntaments–, començant pel Decret de Nova Planta (1716).

Saguer no era un desconegut. Durant la guerra ja havia estat jurat de la universitat (1713) i, possiblement, també fos el Josep Saguer, de professió ferrer, a qui se li arrendà el castell de Santa Maria (1708) –el de Benedormiens o castell d'Aro–, segons els llibres d'actes de la universitat.

I qui sap si aquest Josep Saguer, relacionat amb el castell d'Aro, hauria estat també un dels titulars del mas Saguer de la mateixa parròquia, és a dir, el mas que havia tingut la batllia de sac d'Aro i, per tant, havia recaptat els impostos locals als segles XV i XVI. Fins i tot ens hauríem de preguntar quina relació hauria tingut amb la torre Seguera, aixecada per defensar-se dels atacs de pirates el segle XVI. L'accés a nous documents i la recerca ens ho hauran de contestar en el futur.

15. Acta del llibre de negocis comuns de la universitat de la Vall d'Aro (1715-1726) en què s'esmenta per primera vegada a Josep Saguer com a batlle [Autor: Xevi F. Güell. Arxiu Històric de Girona. Fons de la notaria de la Vall d'Aro, Va179].

16. Josep Saguer, interpretat i dibuixat per Néstor Sanchiz [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07047].

15

16

Santa Cristina d'Aro. Personatges històrics

Baldiri Reixac Carbó (1703-1781), capellà il·lustrat i autor d'un modern manual de pedagogia

09

Baldiri Reixac fou un clergue il·lustrat, de vastos coneixements, que exercí de rector de Sant Martí d'Ollers (Pla de l'Estany) i fou l'autor d'un text pedagògic innovador, les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, publicat el 1749 i reeditat en diverses ocasions.

Reixac havia nascut el 23 de gener de 1703 en el potent mas d'arrels medievals de la seva família, a la parròquia de Bell-lloc d'Aro. Els Reixac eren benestants, exercien càrrecs municipals i algun d'ells havia cursat estudis superiors. El jove Baldiri també estudià –al Seminari de Girona– i optà a diverses parròquies, fins que obtingué la de Sant Martí d'Ollers (1730).

Allà, Reixac prengué consciència de la problemàtica d'ensenyar els infants, per la qual cosa redactà dos volums d'unes instruccions, dirigides tant a mestres –sobretot, rurals– com a alumnes. Reixac era un home llegit i el text traspua tota la cultura adquirida. Incloïa un compendi de les ciències a ensenyar, diccionaris, gramàtiques i consells pedagògics. Proposava que els infants fossin educats en la llengua materna –seguint el pedagog francès Charles Rollin– i que les nenes i els fills de pagesos també rebessin instrucció.

El primer volum s'edità el 1749, gaudí d'una àmplia difusió i es reeditá tretze vegades, fins que, amb l'obligatorietat del castellà a l'aula, es deixà d'utilitzar. El segon, en canvi, restà inèdit i, fins i tot, es desconeixia que existís. El 1975, però, Jordi Verrié en va trobar el manuscrit i es publicà el 1981.

Reixac va escriure, a més, un llibre de notes de la rectoria d'Ollers, i va fer traduir el *Teatro Crítico* de Feijoo –ambdós igualment inèdits. El cas de Reixac és sorprenent: fill d'una petita parròquia i rector d'una altra poc més gran, manejava amplis coneixements –encara no sabem com. El cas és que hem d'incloure el rector al grup d'il·lustrats gironins de l'època.

La mort l'agafà a Ollers, el 1781. El 1857, el mas Reixac deixaria de portar el nom de la família, arran dels assassinats comesos amb motiu d'una herència.

L'any 1923, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana homenatjà Baldiri Reixac. Santa Cristina s'hi adherí i batejà la plaça de la Teulera amb el seu nom. Actualment, uns premis escolars, alguns centres educatius i la biblioteca municipal de Santa Cristina es diuen com ell.

17

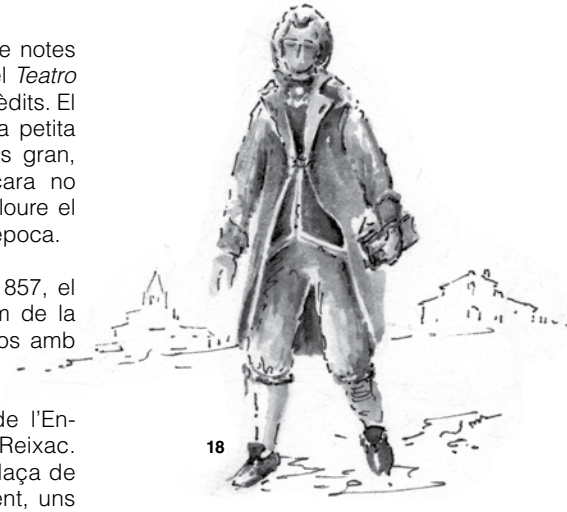

18

17. Una de les primeres edicions del llibre de Baldiri Reixac, *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, de 1749, conservat a l'Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro [Autor: Xevi F. Güell. Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07053].

18. Baldiri Reixac, interpretat i dibuixat per Néstor Sanchiz [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07048]

10 Joan, Josep i Salvi Morató (s. XVIII), mestres de cases i escultors de la nova església de Solius

Els germans Josep i Joan Morató, fills d'una família pagesa de Solius, i el seu parent Salvi, del veïnat del Vilar de Santa Cristina, foren els encarregats, entre altres, de donar forma al nou temple de Santa Agnès de Solius, entre 1773 i 1783.

Durant la primera meitat del segle XVIII, a l'església parroquial s'havien anat refent portes, campanes i altars. Tanmateix, al temple li calia una reforma a fons o, fins i tot, aixecar-ne un de nou, però durant uns quants anys es va anar passant sense fer-hi res més que obres puntuals (1753-1768). Finalment arribà el dia que el temple es va ensorrar i, llavors sí, es va haver d'enderrocar del tot –ho van fer dos picapedrers locals– i construir-ne un altre.

Solius no era pas una parròquia pobra. En aquesta època tenia 140 habitants i 30 masies acomodades que vivien –amb l'ajut de treballadors immigrats– de l'agricultura i del suro. Fins i tot disposava de mestre de minyons. A més, l'església de Solius gestionava les rendes de la capella de Sant Baldiri. Amb aquests diners es pogué encarregar l'obra del nou temple.

La nova església s'encomanà als mestres de cases Salvi Bosch, de Fornells –autor de la façana–; Joan Xirgo, de Llagostera, i als locals Josep Boera, Gaspar Casas i Joan Morató. L'obra es féu en un estil neoclàssic, propi dels gustos més avançats de l'època, tot i que es reaprofitaren elements romànics de l'església anterior, com el campanar –que no és el que veiem avui, perquè fou remodelat més tard.

Un dels mestres de cases, Joan Morató, tenia un germà, en Josep, que va fer les talles de fusta del nou temple amb l'ajut del seu parent Salvi Morató. A la pintura d'aquests retaules es representà el paisatge soliuenc, el seu castell i la mateixa església de nova factura. Les obres es van acabar el 1783. Es podria dir que la contribució dels tres Morató ajudà decisivament a dotar la parròquia d'un nou i emblemàtic edifici que ha perdurat fins avui.

19. Els Morató, interpretats i dibuixats per Néstor Sanchiz [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07049]

19

20. L'església de Solius, poc més de cent anys després de ser projectada per Salvi Bosch, Joan Xirgo, Josep Boera, Gaspar Casas i els Morató (1912) [Col·lecció d'imatges de Gerard Bussot i Liñón de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 33_00250].

20

Joan Romeu Albertí (1746-1808), copiador d'un manual de sastreria català

11

El sastre cristinenc Joan Romeu Albertí, entre 1805 i 1806, es va dedicar a copiar a mà un manual de sastreria català del segle XVII. Romeu va prendre com a model el *Llibre de geometria de l'ofici de sastre* de Baltasar Segòvia (Barcelona, 1617). A la vegada, aquest s'inspirava en el *Libro de geometría, práctica y traça* de Joan de Acelga (Madrid, 1580).

Tanmateix, Romeu no es limità a copiar el manual esmentat, sinó que hi afegí comentaris propis. Per exemple, hi exposà una reflexió sobre el canvi constant de la moda al llarg dels anys i de com aquesta dificultava l'ofici: "Quan el sastre serà arribat d'entendre la perfecció que se deu donar a una peça ja la té de deixar". Això –deia– el convertia en un simple "aprenent i mig esclau". Romeu, fins i tot, deixà testimoni d'una nevada excepcional, que va tenir lloc el 16 de desembre de 1806 i que va aïllar tothom durant tres dies.

Desconeixem si el manuscrit de Romeu responia a un interès erudit purament personal, a la necessitat de conèixer l'ofici per poder-se adaptar millor als gustos dels clients –en un moment en què el vestit es feia de manera completament artesanal– o bé a un encàrrec gremial. De gremi de sastres, n'hi havia a Sant Feliu o la Bisbal, per exemple i, de sastres, a Santa Cristina n'hi devia haver uns quants. De fet, el pare del nostre sastre també ho era.

Joan Romeu va començar la còpia del manual de sastreria –"un treball summament cansat"– el 17 de desembre de 1805 i l'acabà l'11 de maig de 1806, "la major part a hores perdudes". El resultat: un manuscrit de 82 folis, en una lletra molt acurada, més els dibuixos dels patrons corresponents.

Poc després, el 23 de febrer de 1808, Romeu moria. El seu manuscrit es conserva a la Biblioteca de Catalunya. Pel que fa al manual imprès de Segòvia, se'n pot trobar una còpia a la Biblioteca Nacional de París.

21

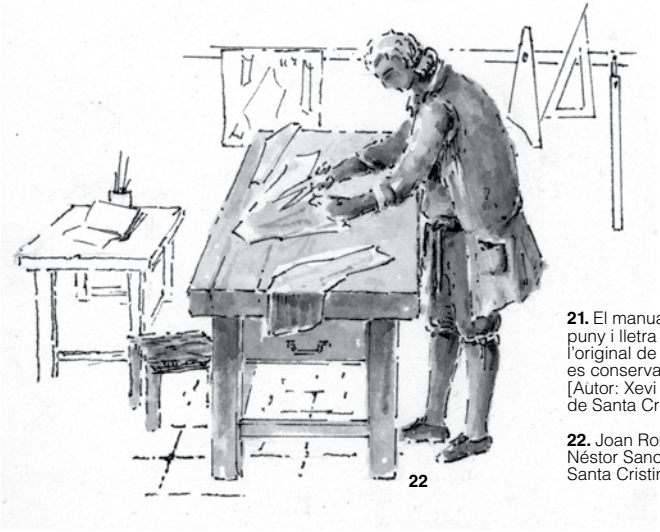

22

21. El manual de sastreria, confegit del seu puny i lletra per Joan Romeu, a partir de l'original de Baltasar Segòvia. Actualment es conserva a la Biblioteca de Catalunya [Autor: Xevi F. Güell. Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_ 07054].

22. Joan Romeu, interpretat i dibuixat per Néstor Sanchiz [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07050].

12 Josep Sala Vilanova (1815-aprox. 1885), primer alcalde del municipi de Santa Cristina d'Aro

23

24

Josep Sala va ser la cara visible del procés de canvi que portaria Santa Cristina d'Aro a ser un nou municipi, després de la disgregació de l'antiga universitat de la Vall d'Aro. Fins llavors, aquesta havia tingut un batlle propi, conjunt per a les sis parròquies: Fenals, Castell d'Aro, Santa Cristina, Solius, Bell-lloc i Romanyà.

Amb la independència d'aquestes quatre últimes parròquies es formà el nou municipi encapçalat per Santa Cristina i Josep Sala n'esdevingué l'alcalde. Aquests fets determinants van tenir lloc entre 1854 i 1858.

El dia 22 de març de 1854, un grup de veïns de Santa Cristina, Solius, Bell-lloc i Romanyà van adreçar-se al governador civil per demanar la formació d'un districte independent de la Vall d'Aro. Josep Sala va ser una de les persones que es va desplaçar fins a Girona i es reuní amb el governador al despatx d'aquest. De seguida el governador s'hi mostrà favorable. El nou municipi portaria el nom de la parròquia més poblada i central: Santa Cristina d'Aro.

Sala fou designat alcalde per la mateixa autoritat gironina. Pel que fa a l'ajuntament, es constituí amb molta celeritat i va celebrar el seu primer ple el 20 de novembre de 1854.

Una de les primeres qüestions que es va haver de resoldre va ser l'adquisició d'un edifici que fos la seu de l'ajuntament. Es va haver de recórrer als avançaments que van fer alguns veïns. Entre ells, el que més duros va avançar (26) fou Josep Sala. L'edifici comprat era al barri del Pedró, un xic més amunt del temple parroquial cristinenc. És a dir, l'actual biblioteca.

Tanmateix, la recent independència municipal va quedar en entredit i l'expedient de segregació es va haver de refer. Per fi, el 1858, es tornà a resoldre favorablement i Josep Sala renovà el càrrec d'alcalde.

Josep Sala Vilanova fou el primer càrrec públic de la Santa Cristina independent, entre 1854 i 1858, per tant, en aquells anys en què tot estava per fer. Era fill de Catalina Vilanova i Josep Sala Salamó –qui també havia avançat diners per adquirir la seu municipal. Es tractava d'una família adinerada i Sala Vilanova era un rendista mitjà que tenia propietats i també negocis en l'exportació de suro.

23. Josep Sala, interpretat i dibuixat per Néstor Sanchiz [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07051]

24. Interior de l'edifici que, des de 1857, es va habilitar com a seu de l'ajuntament. En aquesta ocasió, una reunió de la comissió delegada per Pere Geronès per a la construcció de les noves escoles públiques de Santa Cristina [Col·lecció d'Imatges de Gerard Bussot i Liñón de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 33_00171].

Pere Geronès Torres (aprox. 1865-1935), mecenes de l'escola de nens

13

L'escola de Santa Cristina tenia mancances importants, a finals del segle XIX i inicis del XX. Pere Geronès –nascut a can Dansa, la casa dels masovers de can Dilla– ho sabia de primera mà perquè ell havia estudiat a la de nens. Tanmateix, quan va tenir tretze anys va marxar amb el seu oncle a fer fortuna a Amèrica –Puerto Rico, Jamaica i Cuba–, la qual cosa va aconseguir, per cert.

No havia tornat més a la seva vila natal fins que, mogut pels negocis d'importació de l'empresa La América de J. Borbolla, de la qual era gerent, l'any 1913 viatjà per Europa. Durant aquest viatge, s'acostà a Santa Cristina. L'edifici de l'escola de nens –"entonces ya deficiente, en la actualidad caduco, de imprescindible renovación", deia– li causà una impressió molt negativa. Les aules eren ubicades a la planta baixa de l'edifici de l'Ajuntament –l'actual biblioteca. Fins a l'any 1905 no van disposar de latrina exterior i, fins al 1909, de cisterna d'aigua.

És per això que –ell, que per la seva posició econòmica podia fer-ho– va acordar amb les autoritats locals que pagaria el nou mobiliari escolar i faria aportacions per a l'adquisició d'uns terrenys i la construcció d'un nou edifici.

Geronès creia en la utilitat de l'educació. En una ocasió en què es va dirigir per carta als alumnes cristinencs, els deia: "Estudiosos y honestos pueden recorrer el mundo sin temores: siempre serán atendidos. Los que escasamente aprendieron a leer, apocados e indecisos, sólo pueden aspirar al trabajo rudo poco retribuido".

En aquest sentit, Geronès es va comprometre a fer alguns donatius econòmics. El primer (1913) fou de 500 pta. i serví per fer la compra d'uns terrenys –a l'actual cantonada entre l'Av. Església i el c. Salvador Dalí. El segon (1916), de 2000 pta., es destinà a fer els fonaments. No hi va haver més donatius fins a l'any 1925 –de 500 pta.–, però l'Ajuntament, dos anys abans, ja havia donat el nom de Pere Geronès al vial que duia fins als terrenys adquirits.

Això fou tot. Geronès no va donar més senyals de vida ni tampoc l'Ajuntament el va poder localitzar. I malgrat els posteriors intents per reactivar el projecte (1931), no es va disposar d'un nou edifici escolar fins al curs 1956-1957.

25. Retrat de Pere Geronès Torres [Col·lecció d'Imatges de Gerard Bussot i Liñón, 33_00170].

26. L'escola de nens pels volts de 1915, dos anys després que la visités Pere Geronès. Retrat de grup escolar [Cessió de Josefina Suñer. Col·lecció de documents audiovisuals i gràfics solts de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 32_00847].

25

26

14 Teresa Pedrerol Viñas (aprox. 1880-1955), pionera de la renovació pedagògica a l'escola de nenes

27. Retrat de Teresa Pedrerol, prop dels 87 anys d'edat, moment en què va enviar aquesta fotografia a una exalumna seva de Santa Cristina [Cedida per Marc Auladell Agulló. Col·lecció de documents audiovisuals i gràfics solts de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 32_07019].

28. L'escola de nenes pels volts de 1915-1916. A la fotografia falta, precisament, la mestra Pedrerol, que no hi va voler sortir [Cessió de Josefina Suñer. Col·lecció de documents audiovisuals i gràfics solts de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 32_00854].

27

28

Teresa Pedrerol arribà a Santa Cristina d'Aro l'any 1906 i, durant els deu anys que exercí de mestra a l'escola de nenes, impulsà nous mètodes pedagògics que van afavorir una educació molt més completa de les nenes cristinenques.

L'escola de nenes existia probablement des de 1861 i se sap que, a partir de 1872, ocupava l'edifici anomenat ca la Costurera –on avui hi ha l'edifici Teulera. Però l'inspector d'ensenyament, Ibarz, ja s'havia queixat en algunes ocasions que convenia que s'ensenyés més gramàtica, ortografia i prosòdia –expressió oral– i menys labors.

El canvi arribà quan entrà la mestra Teresa Pedrerol, el 1906, per substituir Victòria Pomar, que es jubilava. A més, l'escola fou traslladada, el 1907, a l'edifici del costat de cal Flequerito –planta superior. A la planta baixa, la mestra hi tenia la casa-habitació. La jove Pedrerol havia aprovat els exàmens de mestra sis anys abans d'arribar a Santa Cristina. Després de diferents nomenaments, obtingué la plaça en propietat el 1907, al cap de poc de ser aquí.

La seva metodologia a l'aula va consistir a fomentar menys la memorització i més la deducció. Ensenyava aritmètica, gramàtica i història, entre d'altres assignatures –i continuava fent fer, en menor mesura, els brodats típicament femenins. A l'aula tenia sis mapes, atles, bola del món, quadres sobre la tuberculosi i sobre el sistema mètric, cossos d'anatomia i geomètrics, compàs, semicercle, termòmetre, un diccionari català-castellà i també una petita biblioteca on hi havia el *Quijote*, entre altres llibres.

L'any 1913, l'inspector valorà molt positivament la seva feina i la del mestre Salvador Bonet, de manera que l'Ajuntament es considerà afortunat de "tener en este pueblo tan dignos y activos como ilustrados y celosos profesores". Malauradament, però, Pedrerol es traslladaria a Montornès del Vallès el 1916. Allà devia coincidir amb la seva germana –i també mestra– Josefina, la qual també va deixar molt bon record com a docent.

Després, la Teresa va optar –sense èxit– a la plaça de directora de l'escola de Caldes de Montbui (1917). Els últims anys com a mestra els féu a les terres de Lleida (1935, 1943).

Xavier Monsalvatje Iglésias (1881-1921), autor de les *Proses del viure a Solius*

15

L'any 1920, l'escriptor Xavier Monsalvatje va allotjar-se uns mesos a la rectoria de Solius, procedent de Girona, per tal de recuperar-se d'una afecció tuberculosa. Durant aquell temps, va escriure sobre la rectoria i el Solius de l'època i, més endavant, això es va editar amb el nom de *Proses del viure a Solius* (1922), un llibre que va rebre unes magnífiques crítiques.

Xavier Monsalvatje –escrit així, amb grafia no normalitzada– no s'ha de confondre amb el també Xavier –de cognom ja normalitzat– Montsalvatge, el seu fill i cèlebre compositor musical. Ni tampoc amb el seu pare, Francesc Monsalvatje Fossas, un conegut historiador i polític, de professió banquer. Fou precisament aquest qui va moure la família cap a Girona, malgrat que la nissaga dels Monsalvatje tenia unes fondes arrels olotines.

El nostre Monsalvatje va treballar al negoci de la banca, com el pare, però el que l'apassionava era escriure i pintar –paisatge, sobretot. I, per damunt de tot, fou un mecenes bo, sensible i generós. Va aglutinar el grup culte i bohemi dels Prudenci Bertrana, Miquel de Palol, Carles Rahola o Rafael Masó, del qual formava part, i va fundar la societat Athenea.

Col·laborà en diferents revistes i publicà els llibres *Ombres* (1906), *Terra de gestes i de beutat. Girona* –amb Joaquim Pla Dalmau– (1917) i *L'anell triangular de la deesa*, movent-se entre el modernisme i el noucentisme. També va ser escollit com a regidor a l'Ajuntament de Girona, el 1917, per la Lliga Regionalista.

L'any 1919 confluïren diversos factors negatius en la seva vida: emmalaltí de tuberculosi i el negoci bancari s'enfonsà. Va ser el 1920 quan, buscant els aires purs de la ruralia, es va estar a Solius. Allà llegia, pintava i es passejava. Ho descrivia així: "He après a conèixer tots els petits sorolls de la casa que hostatjo, bastida bellament al mig d'unes grans boscúries. El xerrotejar dels pardals que juguen dins el taronger de l'hort, el potejar sec de la conilla espantada dins la gàbia, el xiuxiuejar de l'escombra al bell matí, l'udol apagat de la llar encesa, el salmejar dels pins a l'arribada de la marinada".

Després d'això, Monsalvatje semblava trobar-se més bé i acceptà una nova feina de banca a Olot, però de seguida va recaure. Va morir a l'inici de 1921. Aquells escrits soliuencs, però, van ser rescatats pels seus amics i editats en forma de llibre pòstum, l'any següent.

29. Retrat de Xavier Monsalvatje dedicat a Carles Rahola [Publicat a: Cuéllar, Alexandre. "Xavier Monsalvatje, un olotí apassionat per Girona", dins *Revista de Girona*, 139, 1990, p. 52].

30. El llibre pòstum *Proses del viure a Solius*, editat l'any 1922. Exemplar conservat pel Monestir de Solius [Autor: Xevi F. Güell. Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_ 07055].

29

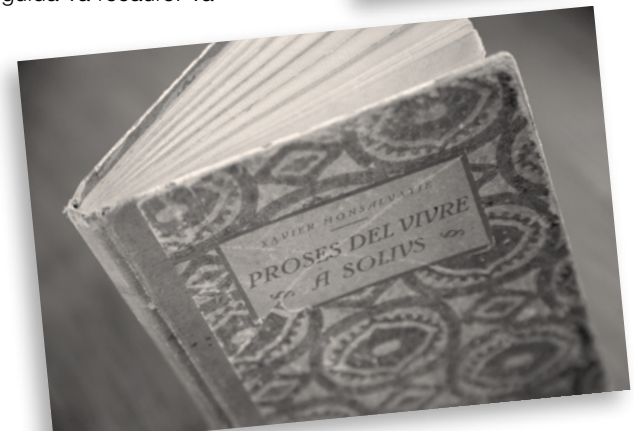

30

16 Josep Suñer Darder (1907-1958), primer alcalde plenament democràtic

31. Retrat de Josep Suñer Darder (ca. 1934) [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_04592].

32. Josep Suñer, ja a l'exili, passejant pels carrers de Perpinyà amb Àngel Sala Costa, que hi era de visita (1954). Sala Costa era fill del primer alcalde de la Segona República [Cessió de Josefina Suñer. Col·lecció de documents audiovisuals i gràfics solts de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 32_00844].

31

32

Josep Suñer fou escollit alcalde del municipi de Santa Cristina d'Aro per sufragi universal masculí i –per primera vegada– també femení, per tant, era el primer alcalde cristinenc votat per una àmplia majoria. Suñer va prendre possessió del càrrec l'1 de febrer de 1934, quan comptava amb tan sols 27 anys.

Havia nascut l'any 1907 al carrer de Pere Geronès, de Santa Cristina. Casa seva era també una botiga, regentada pels seus pares. Quan estudià el batxiller, tingué una professora, la Margarida Wirsing, que sembla que li despertà una certa inquietud per les coses d'aquest món. Llavors anà a treballar a Girona, en una botiga de queviures a l'engròs, però més endavant ja va muntar una petita fàbrica de suro a Santa Cristina. El 1929, a més, s'havia casat amb la Maria Geronès Marcó i, tres anys després, naixia la seva filla, la Josefina.

Aquells primers anys trenta, Suñer formava part d'ERC, partit que governava a l'Ajuntament des de 1931, i també del Centre Popular Recreatiu, instal·lat a can Saleta i freqüentat per la gent progressista. Com s'ha dit, fou escollit alcalde el febrer 1934. Quatre anys després va haver de deixar el càrrec per allistar-se a l'exèrcit republicà. Els dos primers anys de mandat els desenvolupà en un període de pau –ja molt enrarit– i, els altres, dos, en plena Guerra Civil espanyola. Lluità per la construcció d'unes noves escoles, que finalment no es van fer. En canvi, sí que va poder inaugurar el nou cementiri municipal.

La desfeta del règim republicà, l'any 1939, va fer que Josep Suñer s'exiliés a França, d'on ja no tornaria més. Els primers dies va estar al camp de concentració d'Argelers. Ajudat per uns antics clients seus, francesos, en va poder sortir i establir-se a Perpinyà, on muntà una fàbrica de suro i va poder contactar amb la família. Mentrestant, les autoritats franquistes investigaven els béns que havia deixat a Santa Cristina. Va voler tornar a Santa Cristina, però mai va obtenir els permisos per fer-ho amb les garanties necessàries. Després d'una reunió frustrada amb la muller i la filla, a l'exili, Suñer es traslladà prop de Montpeller, on morí a l'edat de 51 anys.

Marià Vendrell Reixac (aprox. 1897-1939), un pagès sindicalista afusellat pel franquisme

17

Marià Vendrell va ser un pagès sindicalista que, després de veure's embolicat en els fets revolucionaris de 1936-1939, fou afusellat com a conseqüència de la repressió franquista de postguerra.

Vendrell fou una de les víctimes cristinenques del nou règim. Fou un dels dos executats, juntament amb Joan Llambí. Uns deu més van passar per la presó, altres per camps de concentració o batallons de treballadors i la resta havien marxat a l'exili.

En Marià havia nascut a Llagostera el 1897 o 1898 però residia al veïnat de Bufaganyes. Com hem dit, vivia del treball al camp i pertanyia al sindicat d'agricultors local. Quan va esclatar la Guerra Civil, formà part del Comitè de Milícies Antifeixistes –composat per 42 milicians, majoritàriament d'ERC i la CNT. Vendrell hi era com a membre d'ERC, tot i que més endavant, entre l'octubre de 1936 i el maig de 1937, fou regidor de l'ajuntament per la CNT. Sembla que després d'això abandonà l'activitat política.

Un cop finalitzada l'ocupació militar franquista, les persones que com ell havien tingut responsabilitats polítiques foren jutjades. Vendrell fou encausat en l'auditoria de guerra núm. 78, en la qual hi havia nou cristinencs més. Irònicament, eren acusats de "rebel·lió militar".

L'expedient s'inicià el mes d'abril de 1939. El testimoni de l'alcalde i dos regidors del nou ajuntament fou determinant. A Vendrell se l'acusava d'haver requisat cotxes a gent de dretes i, en una ocasió, d'haver participat en l'enterrament de dos cadàvers al cementiri de Romanyà. Ell es defensà –des de la presó de Girona– dient que, com a xofer del Comitè, havia rebut odres d'anar a buscar dos cadàvers a Calonge i de fer-los enterrar a Romanyà.

Tot plegat acabà amb el consell de guerra del 12 de maig, en què Vendrell fou considerat culpable i sentenciat a pena de mort. El dia anterior, l'11, el també cristinenc Joan Llambí havia estat afusellat. Per tant, les notícies que circulaven pel municipi aquells dos dies de maig devien ser colpidores. Vendrell seria passat per les armes el 28 de juliol de 1939. La seva història no va poder ser rescatada públicament fins després de la dictadura. Casos com aquests il·lustren molt bé les tensions de l'època i l'oblit dels anys posteriors.

33

33. Portada de l'expedient de la capitania militar pel qual es va instruir, jutjar i condemnar Marià Vendrell a pena de mort [Cessió de Júlia Vendrell Amate. Arxiu de la família Vendrell].

34. Retrat de Marià Vendrell [Cessió de Júlia Vendrell Amate. Arxiu de la família Vendrell].

34

18 Martí Casals Echegaray (1903-1983), un metge "rural" que es va lliurar als pacients

Martí Casals va exercir de metge a Santa Cristina i Castell d'Aro entre el 1934 i el 1969, anys en els quals es va lliurar a la cura dels seus pacients d'una manera intensa, independentment de si vivien en un mas recòndit de les Gavarres, feia tempesta o era de nit.

Casals era un metge peculiar: portava el cap rapat, vestia de forma senzilla –com qualsevol altre pagès de la vall– i es desplaçava en bicicleta. Com que havia de visitar molts masos, sempre anava equipat amb una motxilla amb l'instrumental mèdic bàsic.

Havia nascut a Argentina, però estudià a Catalunya, on es llicencià en medicina (1928). Poc després de començar a exercir a la vall d'Aro ja es va haver d'enfrontar als difícils moments de la Guerra Civil i la postguerra, amb el conseqüent augment de les malalties lligades a la malnutrició i manca d'higiene, i l'escassetat de recursos sanitaris pròpia del medi rural.

Malgrat la seva formació general, va haver d'especialitzar-se en branques mèdiques concretes, disposar d'un ampli instrumental i idear les seves pròpies fórmules, com les que tenia per a la tuberculosi, que en plena postguerra feia estralls.

Aquesta malaltia, a més d'estreptomicina, requeria molt de descans. Conscient d'això, a finals dels anys quaranta, acordà amb els masovers de can Riera de Bell-lloc que aquests llogarien habitacions als seus pacients. Allà, durant uns mesos, reposaven i hi menjaven bé. Casals també aconsellava anar a dormir amb hamaques a la pineda de la font Picant, on hi havia el millor clima –ni massa sec, com el de Santa Cristina, ni massa ventós, com el de Romanyà.

Malgrat que va conèixer destacats metges de la seva època que l'apreciaren, i que va atendre actors i membres de cases reials –pel fet de ser el metge de La Gavina, a S'Agaró–, Casals estava orgullós de ser un metge de poble. Tractava tothom de la mateixa manera i practicava una medicina humanista sense presses. Mostrà sempre un gran interès per la seva professió, però gairebé cap per la remuneració: sovint es va donar per satisfet amb les queviures que li donaven als masos.

Fou molt estimat pels cristinencs. L'Ajuntament li féu un agraïment públic el 1955 i, un cop jubilat, se li organitzà un homenatge (1980). Martí Casals dóna nom a un carrer i al CAP de Santa Cristina.

35. Martí Casals i Joan Respecta, masover de Can Pey [Arxiu familiar de Pau Casals].

36. Fotografia de Martí Casals –els anys cinquanta del segle XX [Museu d'Història de Sant Feliu de Guíxols].

35

36

Gumersind Vilagran Roquí (1913-2004), el mossèn que va recuperar Romanyà

19

Mossèn *Gumersindo* –així l'anomenaven– fou rector de Romanyà i, també, capellà de Bell-lloc i de Sant Cebrià dels Alls, un territori molt vast.

Vilagran era natural d'Avinyonet de Puigventós. El 1943, un cop nomenat rector de Romanyà, s'instal·là a la rectoria de Bell-lloc, per la qual cosa es va relacionar tant amb la gent de les Gavarres com de la vall d'Aro. Com que venia d'una família pagesa, va connectar-hi de seguida. Vilagran recorda que quan visitava el mas Reixac, pensava sempre en les teories del cèlebre Baldiri Reixac, fill d'aquell mas, a favor de l'ensenyança femenina.

Mossèn Gumersind també ajudava el capellà de Santa Cristina, de tant en tant. Allà és recordat com el capellà "bo", al costat d'un mossèn Duran molt més estricte. Tot plegat tenia lloc en temps del nacionalcatolicisme, una època d'estreta relació entre el poder eclesiàstic i la dictadura franquista. Eren, també, els anys de la visita pastoral del bisbe Cartañà a Santa Cristina, Bell-lloc i Romanyà (1949), de les llargues sotanes que portaven els mossens o del costum de fer el salpàs –passar per cases i masos a beneir-los amb sal–, per exemple.

Ja l'any 1954, Vilagran va organitzar una col·lecta que li va permetre encarregar les obres d'embelliment de la plaça de l'església de Romanyà, posar-hi una font i alçar un atri capella exterior –tocant a la paret de can Cama– que, en dies de bon temps, havia de permetre fer celebracions a l'aire lliure.

Poc després, complint ordres del bisbe, Vilagran es va haver de traslladar a Corçà. El mossèn havia promogut l'aplec de Romanyà, s'havia implicat a fons en la vida local i havia instat a recuperar els dòlmens i menhirs de l'entorn. Potser per tot això, espontàniament, els veïns de Romanyà organitzaren una subscripció oberta per fer-li un obsequi.

Vilagran encara tindria moltes coses a fer. Especialment remarcable és el Pessebre Vivent de Castell d'Aro (1959), o tota l'obra caritativa i a favor dels nens amb disminució, dels drogoaddictes i dels immigrants que va portar a terme des de Sant Joan de Palamós (1967-2001), on ara una estàtua el recorda –figura modelada, precisament, per l'escultor Antoni Delgado, un altre veí i enamorat de Romanyà.

37

37. Estampa per a la recollida d'almoines per a la construcció de l'atri capella de Romanyà (1954) [Dibuix: Enric Heller. Cessió de Rosa Maria Juncà Valls. Col·lecció de documents audiovisuals i gràfics solts de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 32_07038].

38. Retrat de Gumersind Vilagran i d'un company, el dia que van ser ordenats capellans (1940) [Cessió i arxiu familiar de Maria Perpinyà Vilagran].

38

20 Lluís Esteva Cruañas (1906-1994), investigador del patrimoni històric cristinenc

39

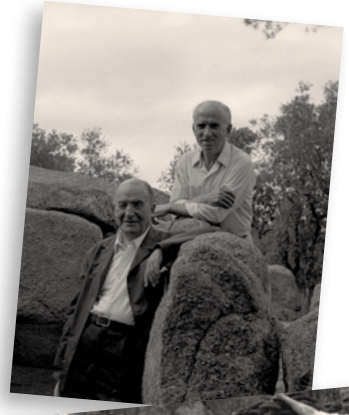

40

39. Lluís Esteva i Lluís Pericot –a sota [Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols. Fons Lluís Esteva Cruañas. Autor desconegut].

40. Treballs de reposició del menhir de la Murtra, una de les primeres actuacions de Lluís Esteva i el seu equip a Romanyà (1952). Hi veiem, també, a mossèn Gumersind [Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_00075].

Lluís Esteva destacà per la tasca de recuperació del patrimoni arqueològic i arquitectònic que portà a terme durant més de quaranta anys a Santa Cristina d'Aro.

Estudià per mestre de primària. La primera destinació la va obtenir a la província de Lugo i després es traslladà a Begur (1934). Allà es va introduir en el món de l'arqueologia, ja que hi va conèixer Lluís Pericot, catedràtic de prehistòria de la Universitat de Barcelona, amb qui excavà al castell (1942).

De 1949 a 1967, Esteva va fer de mestre a Sant Feliu de Guíxols, d'on era natural. Això el decantà cap a l'estudi de vestigis arqueològics propers, com els de Romanyà de la Selva i el seu entorn. Liderà les "exploracions dolmèniques", que consistien en la restauració i excavació de monuments megalítics, ajudat per companys del Centre Excursionista Montclar, mossèn Gumersind Vilagran i altres col·laboradors. D'aquesta manera, s'ocuparen del menhir de la Murtra, la cista de la carretera de Calonge i les Pedres Dretes d'en Lloveres (1952), el dolmen del Mas Bou-serenys (1953), el de la Cova d'en Daina (1954-1956) o la cista del Bosc d'en Roquet (1957). Deixà constància d'aquestes investigacions a *Prehistoria de la comarca guixolense* (1957). El 1955 havia estat nomenat delegat local del Servei Nacional d'Excavacions Arqueològiques, a més de conservador del Museu de Sant Feliu (1955-1966).

Més endavant, Esteva es va interessar per llocs no exclusivament prehistòrics del nostre terme, com l'església de Bell-lloc (1959-1962), el mausoleu de Malvet (1962-1966) o el castell de Solius (1970); però també tornà al tema inicial, amb les coves de can Roca de Malvet (1976). Publicà *Sepulcros megalíticos de las Gabarras,* volums I, II, III i final (1964, 1966, 1970, 1977).

Fou nomenat director del Museu i Arxiu guixolencs (1974-1985) i corresponsal gironí de *La Vanguardia*. També fou l'ànima, un dels fundadors i el primer president de l'Institut d'Estudis del Baix Empordà (1981-1994), en el volum anual del qual publicà nombrosos treballs de recerca.

Els anys vuitanta, excavà el temple tardoantic de Bell-lloc (1982-1986) –annex a l'església–, la cova d'en Pere (1985), participà en la restauració de l'església de Romanyà (1986) i recuperà el menhir de la Pedra Ramera (1990). De manera pòstuma, es publicà el recull transcrit de pergamins anomenat *Els llocs de la Vall d'Aro* (1995). Esteva havia mort l'any anterior, després de tota una vida dedicada al patrimoni arqueològic i a la recerca històrica.

Jaume Provensal Baus (1916-2001), reputat il·lustrador de novel·la popular

21

Jaume Provensal fou un conegut il·lustrador de novel·la de quiosc a l'Espanya posterior a la Guerra Civil, un gènere de gran èxit en aquells moments. Havia nascut al mas Provensal, al límit entre Santa Cristina, Sant Feliu i Castell d'Aro, l'any 1916. Anà a escola a Santa Cristina, on el mestre Bonaventura Mir ja va advertir els pares de la traça que tenia el nen en dibuixar.

El 1929 visità l'Exposició Universal de Barcelona i quedà meravellat per la ciutat. Aprengué l'ofici de barber i se n'hi anà a treballar. Començà a dibuixar els pentinats i , poc després, ja pintava tapissos al taller d'un decorador. Amb l'esclat de la Guerra Civil, però, tornà al mas Provensal. Fou mobilitzat i hagué d'anar a Madrid. Allà va conèixer una infermera, la Luisa Herrero, amb qui es casaria i tindria un fill, en Valentí, el 1940.

Un cop va haver fet, de nou, el servei militar, tornà a Barcelona per dedicar-se professionalment al dibuix, com ja havia fet abans de la guerra. Féu cartells de cinema per al prestigiós estudi Martí, Clavé i Picó i, des de 1943, les primeres portades de novel·la popular per a les editorials Lara & Oliver i la gallega CIES. El 1946 va fer les portades dels sis números de la col·lecció "Audax", escrita pel popular Pedro Víctor Debrigode –àlies Arnaldo Visconti– i editada per Bruguera. Aquesta mateixa fórmula es repetí en els vuitanta-cinc números d'"El Pirata Negro". Totes aquestes portades, Provensal les feia amb la tècnica del guaix.

Instal·lat a Sant Feliu de Guíxols, continuà treballant per Bruguera fins a l'any 1965, on va fer milers de portades, però també col·leccions de cromos destinats a Espanya i Llatinoamèrica. Alhora, treballà per les editorials Baguña Hermanos, Lester i Mateu. El seu traç és a les portades de col·leccions com "El galante aventurero", "El Búfalo", "Servicio secreto", "Autores Famosos", "El Cruzado", "Iris" i novelles de gran tirada escrites per estrelles de l'època com Corín Tellado o Marcial Lafuente. En canvi, participà en poques historietes. Tot i que es va anar adaptant als diferents gèneres –romàntic, western, d'aventures o policíac–, Provensal es distingí per un dibuix de gran moviment, de colors captivadors i brillant composició que va enlluernar els lectors d'aquella època.

41. Una de les portades il·lustrades de Jaume Provensal per a la col·lecció Servicio secreto [Cessió de Gerard Bussot].

42. Jaume Provensal, amb el seu germà Albert [Cessió de Gerard Bussot].

22 Josep Trueta Raspall (1897-1977), una eminència mèdica al servei dels cristinencs

43. Retrat de Josep Trueta a Vancouver (1970) [Autor: Fred S. Schiffer. Cessió d'Amèlia Trueta. Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07056].

44. La família Trueta – Llacuna, a Santa Cristina d'Aro, el Nadal de 1969. Josep Trueta és assegut al davant [Cessió d'Amèlia Trueta. Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 31_07057].

43

44

Josep Trueta era un cirurgià barceloní que ja gaudia de reconeixement públic internacional quan decidí establir-se a Santa Cristina d'Aro. No obstant això, va atendre la gent del lloc, sense distingir entre rics i pobres. Els primers feien un pagament simbòlic; els altres, un sac de patates, dos pollastres, dues dotzenes d'ous, verdures, etc.; cadascú el que tenia. Trueta sempre es va donar per satisfet amb això i molta gent li estigué eternament agraïda.

Josep Trueta havia nascut a Barcelona el 1897, estudià medicina i s'especialitzà en el tractament de les fractures amb ferida oberta, adaptant i revisant el mètode que el nord-americà Winnett Orr havia ideat per a infeccions cròniques de l'os. Durant la Guerra Civil espanyola –i després, un cop exiliat, al llarg de la Segona Guerra Mundial– va poder aplicar el mètode i perfeccionar-lo, amb uns resultats molt bons, sobretot perquè evitava possibles gangrenes. Així doncs, continuà la seva carrera professional a Gran Bretanya, on també va integrar el Consell Nacional de Catalunya dels exiliats republicans catalanistes.

Trueta es jubilà el 1966 i tornà a Catalunya. S'establí a Barcelona, on hi tenia el despatx, però també es va fer construir una segona residència a Santa Cristina d'Aro, on la seva filla Montserrat i el seu marit, l'economista i polític Ramon Trias Fargas, ja havien adquirit i reformat el mas Grill, al barri de Salom. Santa Cristina quedava molt a prop d'on tradicionalment tota la família havia passat les vacances: l'hotel Costa Brava, de Platja d'Aro. Més endavant, també van recalar a Santa Cristina –a la urbanització Bell-lloc II– la filla gran, l'Amèlia, i el seu marit Michael B. Strubell.

Santa Cristina atreia el doctor Trueta per la gent i el seu entorn. Li agradava fer sortides per la rodalia o anar a buscar bolets, per exemple, o bé hi escrivia: les seves memòries estan datades aquí, conjuntament amb Barcelona. En contrast amb aquesta tranquil·litat, aquests foren els anys en què se'l començà a distingir amb tota mena de premis i honors.

La seva muller, l'Amèlia Llacuna, morí l'octubre de 1975 i ell mateix, poc després, fou víctima d'una neoplàsia. Traspassà el gener de 1977 i tant ell com l'Amèlia van voler ser enterrats a Santa Cristina. El dia del funeral, un grup de veïns portava una pancarta amb el lema "Trueta ha mort, Catalunya plora". Avui, Trueta dóna nom a un carrer de Santa Cristina (1977) i, com és sabut, al que fou l'hospital més gran de Girona (1991).

Mercè Rodoreda Gurguí (1908-1983), l'escriptora que féu de Romanyà un lloc literari

23

La que seria l'escriptora catalana més universal i Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1980) s'instal·là a Romanyà de la Selva l'any 1972, quan encara no gaudia del reconeixement públic. Hi passà els onze últims anys de la seva vida. Durant aquesta etapa, Mercè Rodoreda va convertir Romanyà en un referent literari i, a la inversa, aquest poble va marcar els darrers anys de la seva vida.

Rodoreda era barcelonina, però, després d'una llarga etapa a l'exili, va preferir instal·lar-se en aquest racó de les Gavarres, on tot convidava a escriure. Havia retrobat per casualitat unes velles amigues, amb les quals es va instal·lar a l'hostal –avui, El Refugi–; després passà llargues temporades al nou xalet d'una d'elles, la Carme Manrubia, dit El Senyal –després El Senyal Vell. Això, juntament al fet que el metge li havia recomanat anar-se'n a muntanya, va empènyer Rodoreda a cercar el seu últim i definitiu recer a les Gavarres. Des de 1979, l'escriptora va viure al seu propi xalet –molt a prop del segon que es va fer construir Manrubia.

L'entorn, farcit de pau, soledat, natura, alzines sureres –que Rodoreda relacionava amb els druides– i megàlits com la Cova d'en Daina, esperonà el seu creixent misticisme i esoterisme i això ho traslladà a les seves darreres obres, escrites des d'aquí. Hi acabà *Mirall trencat* (1974) i hi va escriure els *Viatges a uns quants pobles* del recull *Viatges i flors* (1980) i la novella *Quanta, quanta guerra...* (1980), a més de teatre i de fer el salt a la televisió i al cinema.

Rodoreda es va fer seu el lloc de Romanyà. El jardí de *Mirall trencat* és el d'El Senyal Vell. A *Viatges i flors* apareix un poble on "les cases estan ben separades les unes de les altres, situades al cim d'una muntanya d'alçada lleugera des d'on es pot es pot veure amb una girada d'ulls el mar i la cresta blanca dels Pirineus". D'altra banda, els paratges de *Quanta, quanta guerra...*, amb masies, camps, muntanyes i el mar a prop, recorden també Romanyà. Aquest era, per a l'escriptora, "un dels paisatges més dolços de Catalunya".

La mort la va sorprendre aquí, en plena creativitat, l'any 1983. Fou enterrada al cementiri de Romanyà, seguint el seu exprés desig. Actualment, a Romanyà hi ha un carrer amb el seu nom i un bust en la seva memòria, obra d'Antoni Delgado.

45. Retrat de Mercè Rodoreda, a Ginebra (1970) [Fundació Mercè Rodoreda de l'Institut d'Estudis Catalans].

46. Mercè Rodoreda al jardí del xalet de Romanyà [Fundació Mercè Rodoreda de l'Institut d'Estudis Catalans].

45

46

24 Jordi Verrié Faget (1923-2001), descobridor d'un volum inèdit de Baldiri Reixac

47

48

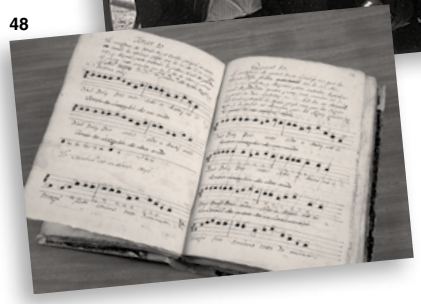

Corria l'any 1975 quan Jordi Verrié s'adonà que existia un segon volum, fins llavors desconegut, de les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons* del cristinenc Baldiri Reixac.

Verrié, un gironí polifacètic, vital i generós, que havia estat fotògraf, editor, estudiós autodidacte de la història de la pedagogia i del patrimoni cultural català i col·leccionista de llibres i materials relacionats amb aquests temes, preparava una exposició sobre el llibre escolar quan, en una visita a la biblioteca del Seminari de Girona, s'adonà que tenia al davant no pas una altra edició del ja conegut llibre manuscrit del mossèn i mestre Baldiri Reixac, de 1749, sinó un autèntic segon volum.

Verrié, que ja havia fet una anàlisi de les edicions del primer volum, ho detectà de seguida. La troballa va ser una mena de premi a la seva investigació durant anys. Aquest segon volum, atesa la seva importància de cara a la història de la pedagogia catalana, va ser publicat el 1981 acompanyat d'un estudi de Salomó Marquès i Albert Rossich.

Jordi Verrié havia crescut en un ambient familiar culte. Havia estudiat dret i fou editor de la *Revista de S'Agaró* –la família estiuejava a Sant Feliu, on finalment Jordi Verrié es va establir en casar-se amb Rosa M. Gallart, el 1957, tot i que per raons de feina ho alternava amb Barcelona. Els anys vuitanta, va estar al servei del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Ja abans de jubilar-se s'havia traslladat a Santa Cristina. Des del carrer Trueta, tenia les portes obertes de casa seva a investigadors que s'acostaven a consultar el seu fons documental. Juntament amb la seva parella, s'implicà en la vida del municipi, fins al punt de formar part de la llista electoral d'ERC, els anys noranta. Morí el febrer de 2001 i, el juny, l'Ajuntament de Santa Cristina acordà donar el seu nom a un carrer.

Una part dels seus llibres –un centenar de volums– fou donada a la biblioteca municipal de Santa Cristina. La resta ja havia estat repartida o es donà a altres centres per a la seva major divulgació entre els estudiants, una de les sanes obsessions en vida de Jordi Verrié.

47. Jordi Verrié i Rosa M. Gallart, acompanyats d'un grup d'amics, a Núira (1999) [Cessió i arxiu personal de Tomàs Rosés].

48. El segon volum –manuscrit– de les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, de Baldiri Reixac, descobert per Jordi Verrié el 1975. Actualment és a l'Arxiu Diocesà de Girona [Autor: Xevi F. Güell. Arxiu Diocesà de Girona - Tots els drets reservats].

Bibliografia i fonts principals
Per ordre de personatge

1 Aicart, Francesc; Nolla, Josep Maria; Palahí, Lluís. *L'Església Vella de Santa Cristina d'Aro. Del monument tardoantic a l'església medieval*. Santa Cristina d'Aro: Ajuntament de Santa Cristina d'Aro; Institut de Recerca Històrica de la Universitat de Girona, 2008.

2 Oliva Prat, Miquel. "El castillo de Benedormiens y su zona de influencia", dins *Revista de Gerona,* 58, 1972, p. 20-42.

3 Aicart Hereu, Francesc; Auladell Agulló, Marc; Vivo Llorca, Jordi. *El castell de la Roca. Les empremtes d'una fortalesa fantasma a Solius (Santa Cristina d'Aro, Baix Empordà)*. Santa Cristina d'Aro; Girona: Ajuntament de Santa Cristina d'Aro; Institut de Recerca Històrica de la Universitat de Girona, 2010, p. 29-59.

4 Gaitx Moltó, Jordi; Fogueras Cordero, Gerard. *El naixement del municipi de Santa Cristina d'Aro (1854-1868)*. Santa Cristina d'Aro: Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 2008, p. 13-24, 95-97.

5 Alcalá, César. *Les guerres remences*. Barcelona: UOC, 2010.

6 Barreda, Pere. *Set segles de Govern Municipal a la Vall d'Aro. 1 - Castell-Platja d'Aro*. Castell-Platja d'Aro: El Carrilet Edicions, 2007, p. 6-15.

7 Esteva Cruañas, Lluís; Bautista Parra, Jordi. "El retaule renaixentista de Santa Cristina d'Aro", dins *Estudis del Baix Empordà*, 12, 1993, p. 151-172.

8 Barreda, Pere. *Set segles de Govern Municipal a la Vall d'Aro. 1 - Castell-Platja d'Aro*. Castell-Platja d'Aro: El Carrilet Edicions, 2007, p. 16-27.

9 Marquès Sureda, Salomó; Rossich Estragó, Albert (curadors). *Baldiri Reixac. Instruccions per a l'ensenyança de minyons*. Tom II. Girona: Col·legi Universitari de Girona, 1981, p. XI-CXVIII.

10 Molí Frigola, Montserrat. "La Il·lustració a Solius i la construcció de Santa Agnès (1773-1773)", dins *Patrimoni i Història Local. Jornades d'homenatge a Lluís Esteva i Cruañas*. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols, 1996, p. 91-94.

11 Vila i Medinyà, Pep. "Sobre un manual de sastreria català del sis-cents, copiat i refet a Santa Cristina d'Aro", dins *Estudis del Baix Empordà*, vol. 18, 1999, p. 91-98.

12 Gaitx Moltó, Jordi; Fogueras Cordero, Gerard. *El naixement del municipi de Santa Cristina d'Aro (1854-1868)*. Santa Cristina d'Aro: Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 2008.

13 Bussot i Liñón, Gerard. *Recull d'imatges i comentaris*. Santa Cristina d'Aro: Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 1991, p. 121-139.

14 Bussot i Liñón, Gerard. *Recull d'imatges i comentaris*. Santa Cristina d'Aro: Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 1991, p. 111-121.

15 Pujol i Coll, Josep. *Perfils de Xavier Monsalvatje (1881-1921)*. Girona: Curbet Edicions, 2012.

16 Jara, Glòria. "Josep Suñer i Darder", dins *El Carrilet*, 114, 2000, p. 14.

17 Jiménez Navarro, Àngel. "La repressió directa", dins *Franquisme i repressió a Sant Feliu de Guíxols*. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols; Diputació de Girona, 2006, p. 274-375.

18 Julià, Benet (i altres). *Home i tècnica enfront d'una realitat deprimida: el metge rural a la postguerra. Sant Feliu de Guíxols i la Vall d'Aro*. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols, 2003.

19 Perpinyà i Vilagran, Maria. *Crònica d'un rector. En record de Mn. Gumersind (1943-2004)*. Palamós: Associació de Veïns de Sant Joan, 2007.

20 Aicart Hereu, Francesc. "Lluís Esteva i Cruañas (Sant Feliu de Guíxols, 1906-1994)", dins *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, 7-8, 1993, p. 373-378.

21 Aa.dd. *Jaume Provensal. Il·lustrador. Exposició*. Sant Feliu de Guíxols: Centre Cultural Monestir, 1998.

22 Trueta, Josep. *Fragments d'una vida. Memòries*. Barcelona: Edicions 62, 1978.

23 Vilallonga, Borja. "El recer celest a Romanyà", dins *Revista de Girona*, 247, 2008, p. 85-93.

24 Padrés, Isabel. "El fons documental de Jordi Verrié sobre l'educació catalana", dins *Revista de Girona*, 239, 2006, p. 48-51.

Situació geogràfica

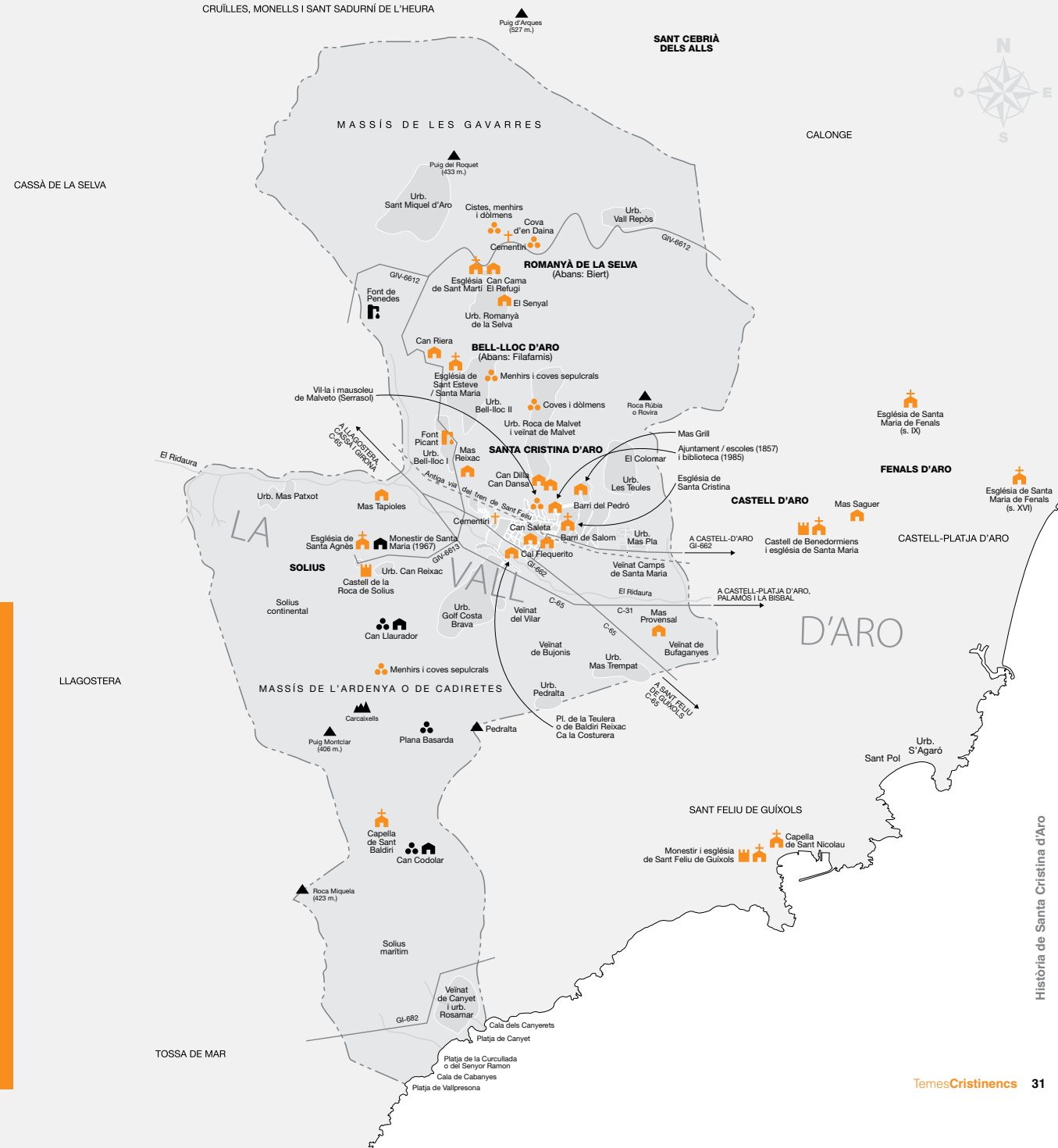

Santa Cristina d'Aro. Personatges històrics

Vint-i-quatre perfils biogràfics (segles V a XX)

Establint una mena de continuïtat amb l'anterior quadern dels Temes Cristinencs, aquest s'endinsa en els personatges històrics relacionats amb Santa Cristina d'Aro i l'antiga Vall d'Aro –nascuts aquí, sobrevinguts o que hi van ser de pas. És a dir, d'aquelles individualitats que van destacar per un motiu o altre i que van deixar una petja tangible al nostre terme o fora d'ell.

Es tracta de persones que van fer aportacions molt diverses, algunes segurament més positives que d'altres, però totes elles rellevants. En qualsevol cas, no es tracta de retre cap homenatge ni entrar en valoracions de caràcter moral –cosa que farà cada lector, si s'escau–, sinó de poder discernir les seves actuacions, els motius per dur-les a terme i quines conseqüències van tenir.

Presentem els continguts al voltant de vint-i-quatre perfils biogràfics breus –dinou semblances individuals, quatre de dobles i, fins i tot, una de triple. Amb aquestes biografies hem volgut deixar constància de diferents èpoques, formes de vida i dedicacions, per la qual cosa són 1500 anys –entre els segles V i XX– els que separen el primer de l'últim personatge. És també per això que alguns perfils són, avui, molt més recordats que d'altres.

Les biografies que presentem han estat elaborades a partir de diferents referències bibliogràfiques, testimonis orals i documents primaris d'arxiu. També hem cercat fotografies inèdites i antics llibres oblidats, uns materials que ara han ingressat a l'Arxiu. Cada projecte de recerca i divulgació que portem a terme constitueix una motivació per descobrir nous documents i posar-los a disposició de la ciutadania. Aquest ha estat també l'esperit del projecte sobre els personatges històrics que ara us presentem.

Jordi Gaitx Moltó
Tècnic de l'Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro

Ajuntament de
Santa Crisitina d'Aro

Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro
arxiu@santacristina.net
Tel. 972 83 70 10
www.santacristina.net/ca/arxiu_municipal.html

www.facebook.com/arxiu.santacristinadaro

Per saber-ne més...
www.santacristina.cat/ca/personatges_historics.html

TemesCristinencs

EstudisCristinencs